

EVROPA:

Mýtus, etymologie a geografie

A) Mýtus: únos Európy (dcery týrského krále)

Únos Európy. Bílý glazovaný porcelán, v. 31 cm. Herendi Porcelánmanufaktúra, kol. 1970 (podle návrhu Jenő Hanzely z r. 1950).
Aukčná spoločnosť SOGA (Bratislava). 73. *Aukcia umeleckého remesla a starožitností* 19. Jún 2007 [Online katalóg]. Por. č. 127.

B) Etymologie: název pochází zřejmě z akkadského slova *ereb* či *irib* = Západ (Slunce), tzn. západní země, země zapadajícího Slunce, soumravná země (vstup do podsvětí!),
(=> pojmy *Evropa* a *Západ* dnes?)

C) Geografie: v řečtině se slovo **Európa** v *geografickém smyslu* poprvé objevuje
v *homérském hymnu na Apollóna* (archaická/raně klasická doba):

*... pod sněžný **Parnásos** přišel,*

k onomu boku, jenž k západu hledí; mohutná skála

shora tu visí a pod ní se rozbíhá hluboká průrva

drsného vzhledu; tam teprv se rozhodl Apollón Foibos [= zářící, jasný Apollón]

založit žádoucí chrám a tato promluvil slova:

Na tomto tedy místě já chrám chci překrásný zřídit,

*který by lidem **věštírnu** byl a oni mi potom*

budou po všecken čas sem přivádět bezvadné žertvy,

*veškerí, co jich bydlí kde na žírném **Peloponnésu**,*

*v **Európě** na souši dál i po **výspách** [tj. ostrovech] objatých mořem;*

... (přel. Otakar Smrčka)

=> věštírna v **Delfách**

Delfy: ὀμφαλός [*omphalos*] = pupek světa

tj. střed Země/Světa

místo, kde je Země spojena s Nebesy

→ místo, kde lze mluvit s bohy

těžiště/osa Řádu

Posvátný areál v Delfách dnes

Delfský *Omfalos*: kámen, který pozřel *Krónos* místo malého *Dia*; později vyznačoval místo, kde *Apollón* zabil draka *Pythóna* a kde se nacházel Střed Země či Světa (podle jiné verze určeno tak, že *Zeus* poslal dva orlí ze záp. a vých. okraje světa, a kde se potkají...) dnes k vidění v Archeologickém muzeu v Delfách (Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών)

Umbilicus urbis Romae = Pupek města Říma

- na Římském fóru
 - dle legendy založen *Romulem*
 - k němu a od něho měřeny všechny vzdálenosti od a do Říma
- => místo počátku, zrodu,
osa/středobod Řádu (římského) světa

• srov. ***Axis mundi*** – osa světa:
v různých mytologiích udržuje
stávající strukturu světa,
spojuje nebe, zemi a podsvětí
(např. v podobě *světového stromu*)

- název **Asie** pochází zřejmě z asyrského *assu* = Východ (Slunce), východní země

=> protiklad Evropa/Západ x Asie/Východ

Ale další jazyky stvořily další východy:

- řec. Východ: ἀνατολή => **Anatolie** (= Malá Asie)
- lat. Východ: *Orient* => **Orient**
- stř. franc. vycházející Slunce: *soleil levant* => **Levanta** (vých. Středomoří)

- název **Afrika** pochází z lat. *Africa* podle dnes neznámého kmene *Afrū* (původ nejasný), pův. označovalo pouze území zhruba dnešního Tuniska (řím. provincie *Africa Proconsularis*) jméno pro celý kontinent bylo *Lybia* (=> rozšíření x zúžení významu)

=> 3 kontinenty starověké οἰκουμένη [*oikúmenē*] = známý, obývaný (lidmi) svět

=> **Starý svět** – kolem Středozevního moře

(na západě oceán, na východě nekonečná Asie, na sever moc zima, na jih moc horko)

Kontinent (*světadíť*) je **pojem**, tj. lidský myšlenkový konstrukt!

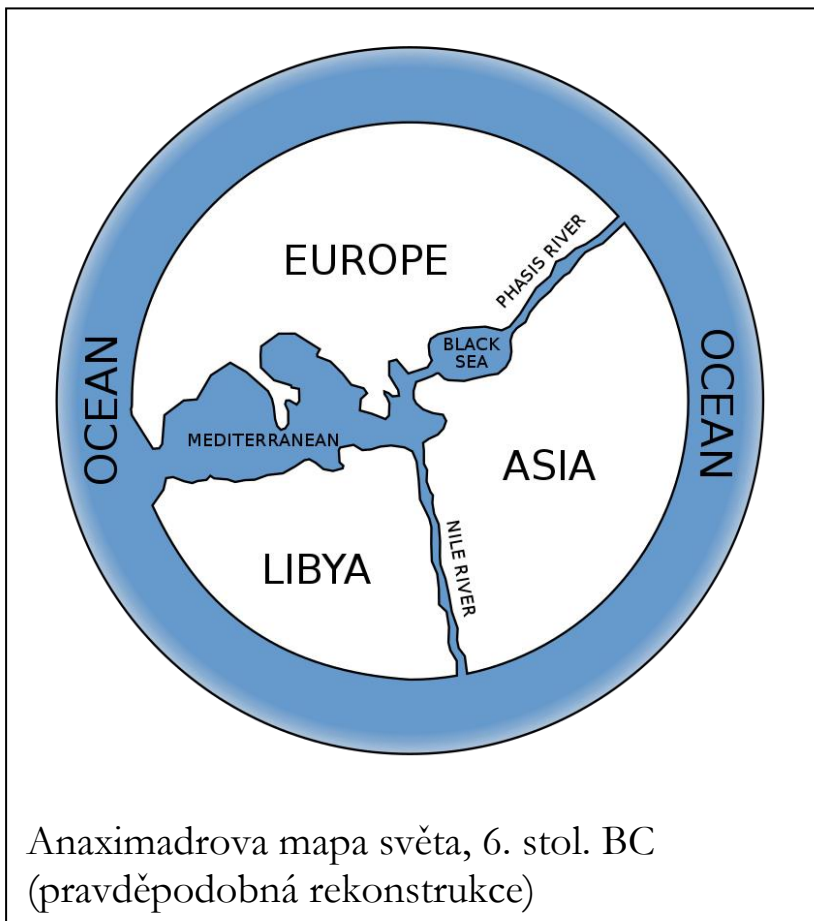
- je **arbitrární**, v během dějin se mění, nicméně je snaha vycházet z nějakých přirozených hranic/rozhraničení

- **dnešní** vymezení *Evropy*, *Afriky* a *Asie* bylo v principu zkonstruováno **antickými geografy** na základě přirozených hranic v rámci starověké *Oikúmené*:

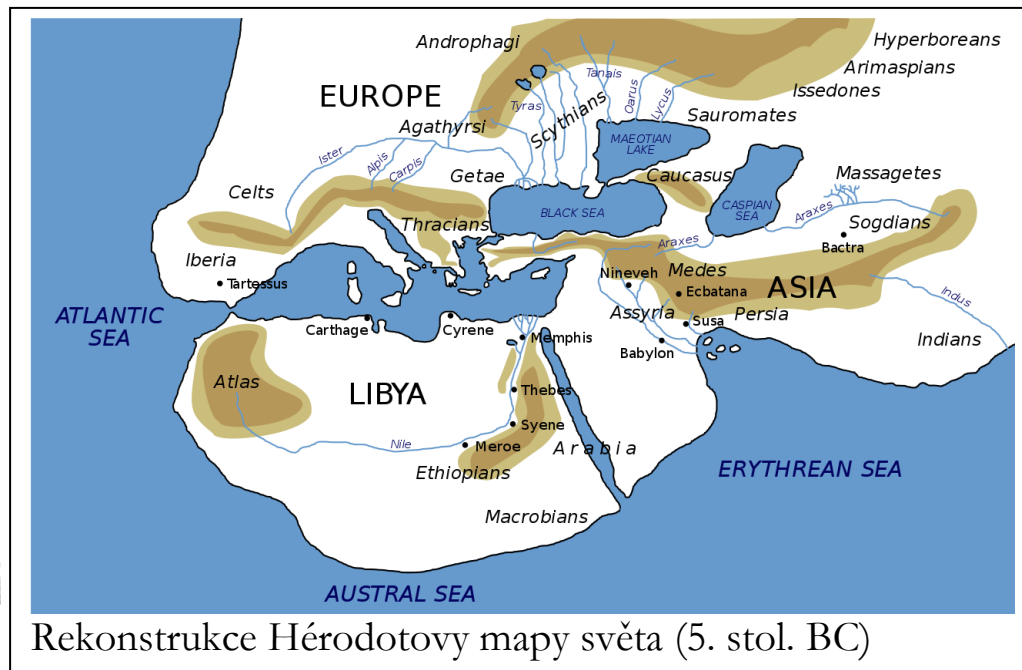
- *Evropu* od *Afriky* oddělují Herkulovy sloupy (dnešní Gibraltar),
- *Afriku* od *Asie* řeka Nil (=> Egypt byl počítán k Asii, teprve později geografové přesunuli hranici mezi Afrikou a Asií na Suezskou šíji)
- *Evropu* od *Asie* Egeida, Helléspont (dnešní Dardanely), Propontis (Marmarské moře), Bósporos (Bospor), Pontos (Černé moře) a ... ?

A jak pokračuje hranice mezi Evropou a Asií za Černým mořem? =>

Anaximandros (6. stol. př.): podél řeky **Φάσις**
[Fásis = dnešní **Rioni** v Gruzii]

Hérodotos (5. st. BC): Φάσις [Fásis], ale někteří říkají, že spíše Τάναϊς [Tánaïs = dnes **Don**]

Strabón (1. st. AD): podle Τάναϊς [Tánaïs]

Klaudios Ptolemaios (ca 85–168 AD): *Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις* (ca 150 AD)

- kanonické dílo antické geografie, základ pro pozdější arabskou i evropskou geografii a kartografii; v Evropě ale na sklonku antiky ztracena a znovu objevena až v 15. stol.

Ptolemaiova mapa světa z rukopisu latinského překladu jeho *Geografie* (Florence, pol. 15. stol., British Library, sign. Harley 7182, ff. 58v-59r); přeložil *Jacopo d'Angelo* (Jacobus Angelus) v roce 1406 podle opisu pořízeného *Maximem Planudem* na konci 13. stol., který *d'Angelo* objevil v byzantském klášteře Nejsv. Spasitele v Chóře (poblíž onstantinopole)

- též přejal tezi, že Evropu od Asie odděluje **Don**
 - mj. podle Donu rozdělí Sarmatii na evropskou a asijskou

=> toto pojetí se tím kanonizovalo na staletí, udrželo se hluboko do novověku

Tzv. OT mapa světa podle Isidora ze Sevilly (ca 560–636 AD).
In: Isidor ze Sevilly. *Etymologiae*.
Augsburg: G. Ziner, 1472. Kap. XIV.

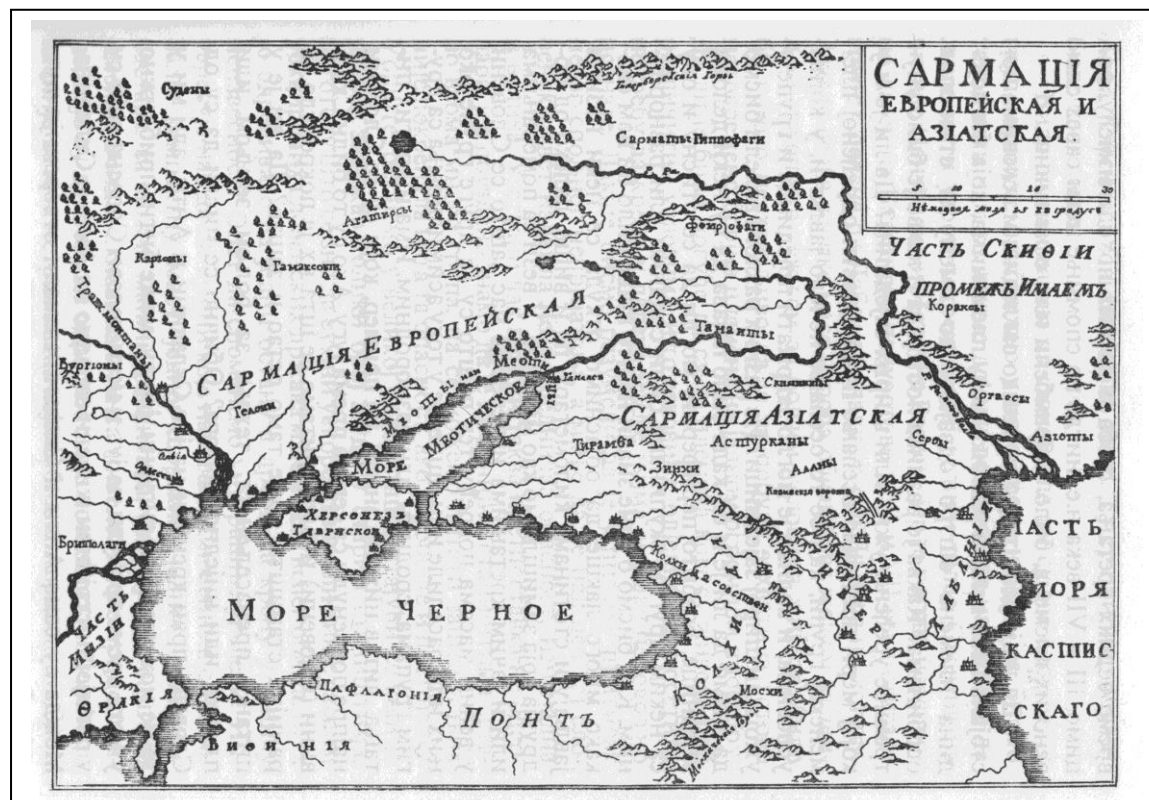
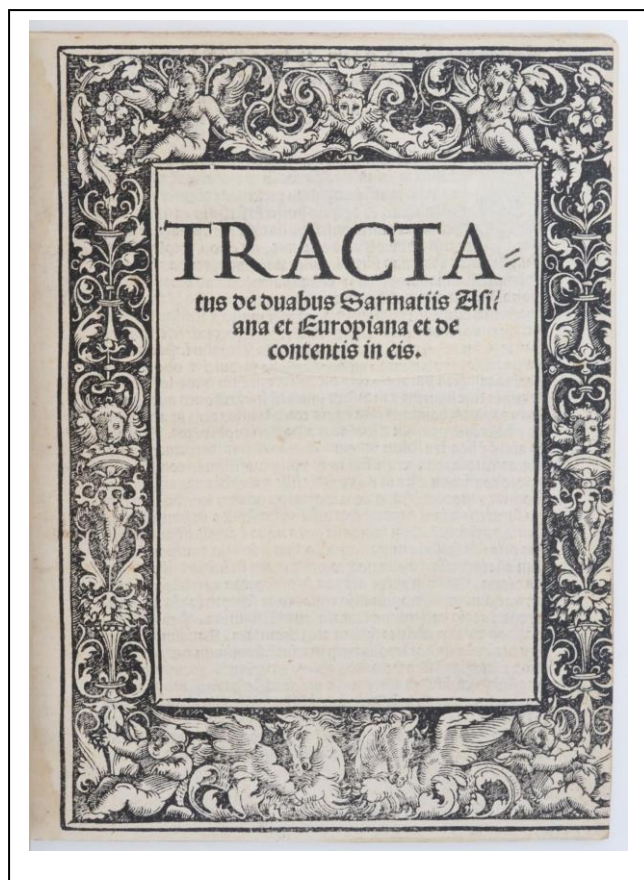
Mappa mundi. In: *Psalterium* [rukopis],
Londýn, ca 1262. British Library, L, sign. Add MS 28681, f. 9r.

=>

=> Maciej Miechowita (1457–1523): *Tractatus de duabus Sarmatiis Asiana et Europiana ...*

Excusa Auguste Vindelicor[um] [= Augsburg], 1517.

Јован Рајић (1726—1801): *Историја разних народов, најпаче Болгар, Хорватов и Србов*. [Videñ: Stefan Novaković, 1794].

Další varianty hranice mezi Evropou a Asií v 16. a 17. stol.

1. Abraham **Ortelius** (1527–1598).

Theatrum Orbis Terrarum.

Antwerp: de Diest, 1570. (= Aeneas Sylvius Piccolomini.
Asiae Europaeque Elegantissima Descriptio. Paris, 1534, p. 494)

2. André **Thevet** (1516–1590).

Cosmographie Universelle.

Paris: Chez Pierre l'Huilier, 1575, f. 936b

3. Philipp **Clüver** (1580–1622).

Germaniae Antiquae libri tres.

Leiden: Elzevir, 1616, pp. 10 – 21.

4. Nicolas **Sanson** (1600–1667).

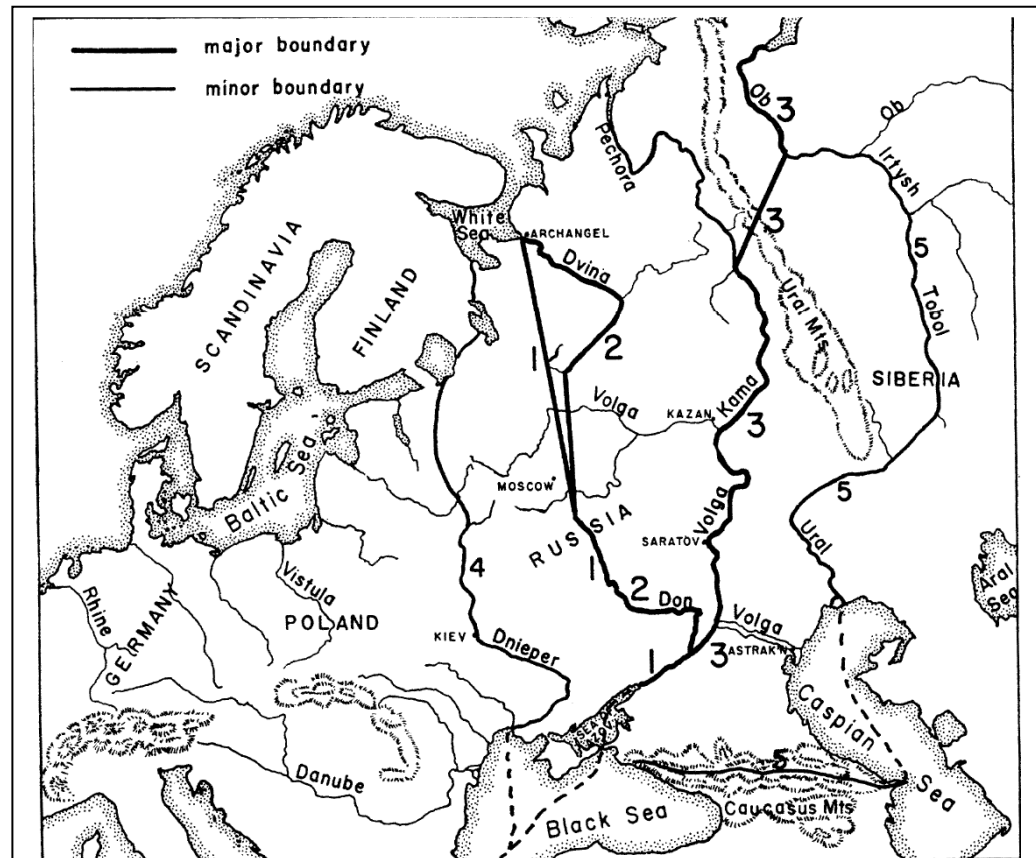
*Cartes Générales de Toutes
les Parties du Monde.*

A Paris: Chez l'auteur, 1658. Carte 3 „Asie“.

5. Gerard **Valck** (1651–1726).

L'Europe ...

Amsterdam, 1680?.

Hranice mezi Evropou a Asií podle geografů 16. a 17. stol.:

1. Ortelius 1570, 2. Thevet 1575, 3. Cluverius 1616, 4. Sanson 1650,
5. Valck 1680. Podle PARKER, W. H. Europe: How Far?
The Geographical Journal 126, No. 3 (Sep., 1960), pp. 278-297, mapa na p. 282.

Philip Johan von **Strahlenberg** (1676–1747):

*Das Nord- und Ostliche Theil von Europa
und Asia ...* . Stocholm: Autoris, 1730.

- švédský důstojník a geograf, dostal se do ruského zajetí, v jeho rámci prováděl mapování Ruského impéria => vytyčil hranici mezi Evropou a Asií
na Urale

=> následně v Rusku uzákoněno Petrem I.
a postupně obecně přijato

=> symbolické začlenění Ruska do Evropy

Varianty euroasijské hranice v současnosti

- A:** „Strahlenbergova“ hranice Ural–Emba
a Kumomanyčská propadlina
(na řekách Kuma, Manyč a dolní Don)
- B:** Ural (pohoří) – Ural (řeka)
- C:** Mys Jugorské úžiny – Paj-Choj – Ural (pohoří)
– Ural (řeka)
- D:** Ural (pohoří) – Hranice Kazachstánu
- E:** severní úpatí Velkého Kavkazu
- F:** rozvodí Velkého Kavkazu
- G:** jižní úpatí Velkého Kavkazu
- H:** mezikavkazsko podél řek Rioni a Kura
- I:** linie Malého Kavkazu a řek Araks a Kura
- J:** hranice bývalého Sovětského svazu

(běžně přijímaná moderní definice většinou
odpovídá čarám „B“ a „F“)

Possible definitions of the boundary between Europe and Asia.png. *Wikimedia Commons* [online].

Alternativní koncepty hranice mezi Evropou a Asií

užší

- Eurasijské hnutí (*Savickij, Trubeckoj*)

Baltsko-černomořská šíje

(Vých. hranice bukových lesů

x záp. hranice stepí, povodí

Atlantiku x Kaspiku, ...)

- Anne Applebaum.

Mezi východem a západem:

*napříč **pohraničím Evropy.***

Ostrava [i. e. Polanka nad Odrou]:

Občanské sdružení Pant, 2014.

Anotace: „Po tisíc let diktovala osud pohraničí Evropy jeho zeměpisná poloha. Osud regionu na východě Polska a na západě Ruska vždy určovalo srážení těchto řiší. ... Anne Applebaumová po cestě přes Litvu, Bělorusko a Ukrajinu, z Kaliningradu na Baltu do Oděsy u Černého moře, odhaluje širokou škálu soupeřících kultur, regionalismů a nacionalismů. ...“

širší

- Evropa vlastní + Evropa

od Atlantiku po Ural (*de Gaulle*)

- OBSE: Evropa ***od Atlantiku po Vladivostok***

- Rada Evropy + Evropské politické společenství (vč. Turecka a Kavkazu; ale mimo Rusko a Bělorusko)

- Unie pro Středomoří

Imaginární geografie: Ráj na Východě x Podsvětí na Západě